

A pesti református templom száz év előtt

Bár a pesti református ekklezsia már 1796-ban megalakult, megfelelő templom építésére csak két évtized múlva szánhatta magát szegénysége miatt. Az első évtized építési anyag és pénzalap gyűjtésének munkájában telt el. A Győrfi szabómester házában létesített ideiglenes gyülekezeti hely azonban olyan szűkös volt, hogy megfelelő telek szerzése égetően szükséges feladattá érlelődött. A telekkereséssel vajudó, anyagilag szegény református egyház alapvető gondján Pest város tanácsa 1801 tavaszán a mai teleknek adományozásával segített. Ez ajándék-telek egy részére a ref. egyház csakhamar emeletes házat emeltetett, amelynek földszintjén berendezett imaterem 1804-től szolgált gyülekezeti helyül. De már néhány hónap múlva 1805 februárjában határozatot hozott a telek üresen hagyott részén — Balla Antal vármegyei mérnök terve alapján — emelendő templom építésére. E nemes szándék megvalósítását viszont az egyház szegénysége, majd a napoleoni hádjárat és azt követő pénzválváltó tovább késleltette, sőt megakasztotta.

A templom építése akkor vált sürgősen megoldandó kérdéssé, amidőn József főherceg nádor 1815 őszén a budai várba hozta második feleségét, Hermina főhercegnőt, aki buzgó református létére gyakran részt vett a pesti imateremben tartott istentiszteleteken. Ezért 1816 elején az egyház kebeléből választott építő bizottság vette kezébe a templomépítés ügyét. Mivel Balla 1815 szeptember 11-én meghalt, az építő bizottság a pesti születésű Hofrichter József építőmesterrel készíttetett templom-tervet. Miután a Szépítő Bizottmány a nádor véleményezése alapján a Széna-piac szabályozási vonalához módosítva jóváhagyta a tervet, a templom alapjainak az építése 1816 májusában megkezdődött. Majd június 12-én végbement az alapkövönnyelés letétele. Hermina főhercegnő közreműködésével. Az építés gondjaival küzdő ref. egyház tevékeny pártfogót remélt a főhercegnő asszonyban. De a jámbor emberi számítást a kegyetlen sors végzése megsemmisítette. Hermina már 1817 szeptember 14-én ikergyermekszülés nyomán váratlanul meghalt és tetemét szeptember 20-án óriási részvét mellett az épülő pesti ref. templom kriptájába helyezték. E csapás után, bár az adománygyűjtés állandóan folyt, a pénzhány állandó árnyékát kísérte az építést. Amidőn kényszerű építési munkaszünetekkel nagy nehézségek között elkészült a kriptá, felépült a templomtest, de oszlopos porticus nélkül, elkészült a torony, de rézsisak nélkül, falakra került a stuccodíszítés, meg-

valósult a szószék, az úrasztala, az orgona és a padsorpár, tizenöt év hosszú folyamára terjedő lassú munka után 1830 Medárd-napi vásár vasárnapján e templomban megtartott az első istentisztelet.

A templomnak használatba való vétele után kiderült, hogy a szószékből elhangzó szó nem hallatszik jól, ezért megfelelő hangfogótétőt terveztetett az egyház 1831-ben Hild József építésszel; a katedra teteje 1832-ben készült el. Ugyanez évben a magyar hajdankor emlékeinek szenvedélyes tudós gyűjtője, Jankovich Miklós e templom kincstárát két augsburgi ötvös remekművével gazdagította; az egyik domborműves díszszerleg, amely a német ellenreformátor Aschhausen bambergi püspök számára készült, a másik domborműves kenyérszító vagy keresztelő tálcán aranyozott ezüsthől. 1833-ban az egyház két, Aebly Fridolin pe-

dig egy harangot öntetett Eberhard Henrik harangöntővel a templom torony számára. A főbejárat lépcsőzetére tervezett oszlopos tornác elkészítését Feszli József kőfaragómester ismételtlen szoróalmazta, de költségére való fedezet hiányában eredménytelenül. — És 1835 februárjában meghalt a templom tervező építőmestere, Hofrichter, anélkül, hogy befejezhetné volna templomát, mert halála idején az oszlopos tornác csak markírozva volt a főbejárat körül, a torony pedig óra híján csak lapos gúlatetővel volt fedve, amint ezt gróf Vasquez Károlynak 1837. évi alábbi rajza nyomán készült rézmetszete ábrázolja.

Mivel a főbejárat tervezett tornácának lépcsős talapzata nagyon sivár képet nyújtott a főhomlokzatra markírozott látszat-porticussal. 1837-ben az egyház szerződést kötött a porticus oszlopainak és tetőtympanonjának a kifaragására Feszli kőfaragómesterrel, azonban pénzhány miatt ismét el kellett halasztania a tornác elkészítését. Ilyen állapotban érte a templomot az 1838. évi márciusi árvíz. Az árvíz idején e templom sokaknak nyújtott menedéket, amint ezt a Schwind-Perlaska metszetképe is ábrázolja. (A címlapon látható.) A templom mentevárul szolgált, lépcsős talapzata pedig a menekültek számára ételfőző tűzhelyül. A több napon át tartó árvíz megviselte azonban nemcsak a templom kövezetét, de elöntötte és megrongálta a templom alatti kriptát



A Reformátusok temploma Pesten a Józsefvárosban
Die reformirte kirche in der Josephstadt.

A befejezetlen pesti református templom képe 1837-ben.

is. Ez a körülmény eredményezte, hogy József nádor a templom kriptájába eltemetett Hermina főhercegasszony temét 1838 május 24-én elszállította a budavári királyi palota udvari templomának a kriptájába.

Az árvíz pusztításainak nyomában támadt pénztelenség, szegénység soká érezte hatását e templom befejező munkálatainál. Az árvíz okozta rongálások helyreállítása után 1843-ban került a toronyra óra, 1848-ban készült el főbejárati oszlopos tornáca és csak 1859-ben került sor a torony rézsisakjának a befejezésére. Természetesen úgy a

REFORMÁTUS ÉLET

tornác, mint a rézsisak tervezőmesterei nem alkalmazkodtak az elhalt Hofrichter építőmester elgondolásához, de új tervek alapján építették föl úgy a tornácot, mint a rézsisakot mai alakjára. A toronysisak munkájával befejeződött az építése e templomnak, amely nemcsak legfőbb alkotása Hofrichternek és jellegzetes műemléke székesfővárosunk építészetének, hanem történeti jelentőségű hajlék is, mert ennek falai között vallását eszményien követve hódol Magyarország kormányzója az igaz Istennek.

Dr. Schoen Arnold